

ANNA OVASKA

Kiitäjän avarat huoneet

Virginia Woolf, *Kiitäjän kuolema ja muita esseitä*. Suom. Jaana Kapari-Jatta. Teos, Helsinki 2013. 576 s.

Virginia Woolfin esseitä lukiessa ensimmäisenä huomion kiinnittää kielen täsmällisyys, katseen tarkkuus sekä kaiken läpäisevä halu murtaa ennakoasenteet ja -luulot. Woolfin ymmärrys sosiaalisen todellisuuden vaikutuksesta yksilöihin sekä sääntöjen ja normien muuttuvuudesta saa hänet kirjoittamaan ja paikan-tamaan itsensä historiallisiin tilanteisiin, Mary Wollstonecraftin asemaan, Jane Austenin, Charlotte Brontën, Joseph Conradin, elämäkerturi Lytton Stratchey... Toisaalla taas katseen kohteena ovat aikalais-todellisuus, tietenkin naisten asema, englantilaisuus, yhteiskunta ja kulttuuri yleensä.

Tästä – ja arvioijan – näkökulmasta katsoen tuntuu siltä, että suorastaan kuuluu valittaa kustantajan ja suomentajan päätöksestä jättää

kuudenkymmenenkuuden esseen teos viitteittä. Yksi tekstien kerrok-sista jää piiloon, ja yksi tapa lukea, ”antaa tekstin valaista menneisyyden ikkunoita” (239), on vaarassa kariutua. Lukijana haluaisin heti paikalla tietää, missä ja milloin ”neiti Birkhead” kirjoitti kauhuromantiikasta taikka ”neiti Scarborough” yliluonnollisesta; minkä niminen oli ”majuri Hillsin” kalastuskirja, jota Woolf ylisti; millainen oli ”herra Whicherin” kirjoittama ja Woolfin teilaama tutkielma Eliza Haywoodista – ja mikä oli se arvio, joka sai Woolfin kirjoittamaan vastineekseen ”Keskilentoiset”?

Syntyä halu siirtyä toisten tekstien pariin, etsimään selityksiä. Ja silti, jos vain pystyy vastustamaan tätä halua, on *Kiitäjän kuolema* uskomaton suomennosaarre. Matka 1900-luvun ensimmäisen puoliskon

brittiläiseen kirjallisuuskeskusteluun vailla opasteita vaatii vain vähän romantiikkaa ja nostalgiaa, intohimoa vaikkapa kuninkaallisiin sukupuihin tai Lontoon asuinalueisiin (lapsuutta nenä kiinni viktoriaanisessa kirjallisuudessa ja kävelyretkiä Bloomsburyssä); ”turistina” olemista, jota Woolf kuvaa suhteessaan amerikkalaiseen ja venäläiseen kirjallisuuteen sekä matkaesseissään.

Jokainen esse avaa maailman. *Omassa huoneessa* argumentit naisten asemasta heräävät eloon joen rantatöyräällä ja kirjastojen hyllyrivien väleissä. *Kiitäjän kuoleman* monissa kirjallisuusseisseissä ja kritiikeissä (jotka usein kasvavat kirjoittamista tai lukijuutta tarkasteleviksi painaviksi puheenvuoroiksi) Woolf rakentaa niin ikään fyysisen tilan ja paikan aiheilleen, ja lähtee ne perustanaan luomaan uutta. Mahdolli-

suuksien ja piilevien ilmiöiden esiin tuominen on hänen esseistiikkansa ominaispiirre: Mitä Jane Austen olisi kirjoittanut *Viisastelevan sydämen* jälkeen? Mitä tapahtuu Dickensia lukiessa? Mikä Brontën sisarusten kielessä muutti romaanilajia? Mikä on elämäkerran tulevaisuus? Woolf uuttaa kirjallisuuden virkkeistä, sanoista ja rytmeistä arvioita, ennusteita ja kuvauksia, ja esseet täyttyvät konkreettisilla kuvilla, jotka avaavat ja syventävät kohteitaan. Sama ei koske ainoastaan kirjallisuusseiteitä vaan tapahtuu myös toisen osan ”Muissa esseissä”, esimerkiksi ”Kiitäjän kuolemassa”, johon tullessa teoksen woolfilainen lukemisen strategia on jo lukijan selkäytimessä.

Lukemisesta, elämästä, romaanista

Lukijan tehtävänä on vaikutelmien vastaanottaminen ja niiden punnitseminen, ”pölyn on annettava laskeutua, ristiriitojen ja kysymysten asettua; on käveltävä, puhuttava, nypittävä ruusujen kuihtuneet terälehdet ja nukahdettava” (243) ja sitten koottava teos uudelleen. Kirjailija ja lukija täydentävät toisensa. ”Kiitäjän kuolema” lienee malliesimerkki tekstistä, joka on kirjailijan lukijalle kirjoittama ja lukijan uudelleen luoma: maaseutu, ikkuna-ruutu, kirja ja perhonen elävät jaetussa kokemuksessa. Muissa toisen osan esseissä sama ymmärrys fiktion ja elämän välimuodosta vahvistuu. Kirjallisuus kumpuaa elämästä ja sen kohteena on elämä.

Romaania käsittelevissä teksteissä Woolf käsittelee ongelmaa modernismi peilinään: ”Elämä ei ole sarja symmetrisesti aseteltuja opastevaloja; elämä on omaa valoaan hehkuva kehrä, osin läpinäkyvä vaippa, joka ympäröi meitä tietoisuutemme heräämisestä sen sammumiseen. Eikö romaanikirjailijan tehtävä ole välittää tämä vaihteleva, tuntematon ja kah-

litsematon henki – miten sekava ja eksyväinen se onkin – sotkematta mukaan vierasta ja ulkopuolista ainesta yhtään enempää kuin on pakko?” (106) Woolf ei anna modernille romaanille tehtäväksi jäsentää elämää, päinvastoin, elämä esitetään merkityksellisenä kaikessa sekasorrossaan. Mutta jotta romaania voisi ymmärtää, vaativat sen menetelmät syvempää tarkastelua, muussa tapauksessa ”joka mutkassa nousee joku protestoimaan, että romaanit purskahtavat spontaanista inspiraatiosta.” (255) Yksi Woolfin romaaniessien kuriositeeteista onkin hänen tapansa ennakoita kirjallisuudentutkimuksen tulevia käsitteitä. Romaanin keinot hioutuvat ajan kuluessa, ja näitä keinoja tutkiessaan Woolf voi perustellusti sanoa, että Henry James on parempi kuin Richardson, tai Joyce parempi kuin James.

Aikalaisista, kritiikistä

Esseessä ”Keskilentoiset” Woolf on valittavanaan erälle päätoimittajalle arviosta, joka jättää mainitsematta hänen teostensa ”korkealentoisuuden” sekä asunnon Bloomsburyssä: ”Eikö teidän kriitikonne tiedä tätäkään seikkaa? Vai väittääkö hän kaikessa älykkyudessaan, ettei kirja-arvioon tarvitsekaan liittää kirjailijan osoitetta?” (285), Woolf pisteleee aikalaiskritiikin biografisista vuosikymmen ennen William K. Wimsattia ja Monroe C. Beardsleyä. Myöhemmin Woolfia on hutkittu tällä ”korkealentoisen” (*highbrow*) leimalla, minkä ei kuitenkaan pitäisi olla ainakaan esseen syytä, sillä lukija ei voi olla aavistamatta ironiaa tekstissä, joka loppuu sanoihin: ”Mutta jos teidän arvostelijanne tai kuka tahansa muu arvostelija kehtaa vihaista, että asuisin South Kensingtonissa, haastan hänet oikeuteen herjauksesta. Jos kuka tahansa ihminen, mies, nainen, koira, kissa tai puoliksi murskaantunut mato uskaltaa sanoa

minua ’keskilentoiseksi’, minä otan kynän käteeni ja pistän hänet kuoli-aaksi.” (293–294)

Ongelmaton ei ole ”keskilentoinen”, joka tekee taidetta rahan ja vallan vuoksi, muttei myöskään ”korkealentoinen”, joka on tuntevinaan ja ymmärtävinään taiteen paremmin kuin kukaan muu. Woolfin näkemys on paitsi tarkka, usein ironinen ja yllättäen hauska, ennen kaikkea selväjärkinen: ”Rakkauden kirjallisuuteen herättävät ja sitä ruokkivat aluksi huonot eivätkä suinkaan hyvät kirjat, mitä arvostelijat eivät kyllin usein muista. On onnetonta ajatella, että kirjoja luetaisiin vain kirjastoissa eikä lainkaan maanalaisissa.” (65)

Hyviä tai huonoja, aikalaisarvion tekeminen, niin kuin arvion kirjoittaminen ylipäänsäkin, on vaikea laji. Leimojen ja luokittelujen sijaan Woolf kehottaa tutkimaan teoksia suhteessa menneisyyteen ja lajiensa kestävimpiin. Hän ottaa ”herra Hemingwayn” koekaniinikseen ja käy läpi arvion kirjoittamista vaanivia ennakkoluuloja: kirjailijan nimen kantamia ”huhuja”, ismien ohjaavaa luontoa, aiempien teosten tuottamia ennakkokäsityksiä, kirjailijan sukupuolta – ja saa Hemingwaylta aiheen kirjailijuuden ihanteeseen: on sei-sottava lähellä härkää ja päästettävä sarvet (eli elämä, totuus, todellisuus) joka kerta aivan likeltä ohitse.

Woolf on tinkimätön. Hän vaatii kirjallisuudelta parasta ja paljastaa kauneimman; ”Kiitäjän kuoleman” perhosen elämäntaistelussa, ”Mensenaatin ja krookuksen” krookuksessa, joka on teos kirjailijoiden ja lukijoiden käsissä, ”Naiset ja kaunokirjallisuus” -esseen vaateessa, että on kirjoitettava vähemmän, mutta parempia romaaneja – ja enemmän runoutta, kritiikkiä ja historiaa. Kirjallisuudella on mahtava kyky: ”Kauneus opettaa, kauneus kurittaa” (58).